

דפוסי פעילות של סטודנטים ב"קבוצת הפייסבוק הבלתי פורמלית" ותרומתה הייחודית של "הקבוצה" לתהליכי הלמידה המסורתיים

רפי נחמias	ענת כהן	אדי לבנטמן
אוניברסיטת תל אביב nachmias@post.tau.ac.il	אוניברסיטת תל אביב anatco@post.tau.ac.il	אוניברסיטת תל אביב eddiel@yvc.ac.il

Activity Patterns of Students in a "Facebook Group" and Its Contribution to Traditional Learning Process

Eddie Laventman	Anat Cohen	Rafi Nachmias
Tel Aviv University	Tel Aviv University	Tel Aviv University

Abstract

Facebook has a major impact on students' academic life and it is primarily an environment that encourages informal learning. The "Facebook Group" is one of the most popular functions that students tend to use. This study examines the activity patterns of students in a "Facebook group", in an attempt to understand the unique nature of the "group", and its contribution to traditional learning processes. This study was based on a qualitative analysis of 708 correspondences, posted in an "academic group", attended by students from a medical discipline, in a leading academic institution. The findings indicate that the students' activities are academic in nature, compared to other studies that have found group behaviors to be of a more social nature. Furthermore, a large number of activity patterns, about 16 in number, which indicate that the group serves as a convenient platform to perform various academic activities such as sharing of materials, indirect communication with teaching staff and discussions. In addition, the group's community-like nature intensifies the traditional learning activities, and allows students to get immediate support from their peers without having to maintain close interpersonal relationships with them. The study provides initial directions for understanding the unique character of Facebook group among students.

Keywords: learning in Facebook, collaborative learning, Facebook Groups, social networks.

תקציר

הספרות התיאורטית מצביעה על כך שלפייסבוק השפעה מרכזית על החיים האקדמיים של הסטודנטים ושהרשת החברתית מהווה בעיקר סביבה המעודדת לימודים בלתי פורמליים. פונקציית "הקבוצה" בפייסבוק מהווה את אחד המרכיבים הפופולריים ביותר והסטודנטים נוהגים להשתמש בה לפעילויות מגוונות הקשורות ללימודים. מטרת מחקר זה לבחון את דפוסי הפעילות של סטודנטים ב"קבוצת הפייסבוק", תוך ניסיון להבין את אופייה הייחודי ואת תרומתה של "הקבוצה" לתהליכי למידה מסורתיים יותר שנהוגים היום בקרב סטודנטים באקדמיה. מחקר זה התבסס על ניתוח איכותני של 708 התכתבויות סטודנטים, בקבוצה אקדמית, ממקצועות הרפואה, ממוסד אקדמי מוביל. ממצאי המחקר העידו על כך שאופי הפעילות בקבוצה בפייסבוק הוא אקדמי במהותו. זאת, לעומת מחקרים רבים שמצאו שעיקר האופי הינו חברתי. נמצאו גם מספר רב של דפוסי פעילות, כ-16 במספר, שהעידו על כך שהקבוצה בפייסבוק משמשת פלטפורמה נוחה לביצוע פעילויות אקדמיות שונות כדוגמת –

שיתוף חומרים, תקשורת עקיפה עם מרצים, דיון, תיאום בין סטודנטים ועוד. כמו כן נמצא "שהקהילה" שנוצרה סביב הקבוצה בפייסבוק העצימה את הפעילויות הלימודיות המסורתיות והיא אפשרה לסטודנטים לקבל תמיכה מיידית ורחבה יותר ללא צורך בניהול יחסים בינאישיים קרובים עם סטודנטים אחרים. המחקר מספק כיוונים ראשוניים להבנת תפקידה וצביונה הייחודי של הקבוצה בפייסבוק בקרב סטודנטים.

מילות מפתח: למידה בפייסבוק, למידה שיתופית, קבוצות בפייסבוק, רשתות חברתיות.

מבוא

נכון לשנת 2014, פייסבוק הינה הרשת החברתית הדומיננטית בעולם, עם יותר מ-1,310,000,000 משתמשים פעילים וזמן שימוש ממוצע של 18 דקות ביום (Facebook, 2014). מחקרים מצאו כי למעל 90% מהסטודנטים באוניברסיטאות יש חשבונות פייסבוק (Cheung, Chiu & Lee, 2011); במקור פייסבוק לא תוכננה במטרה לענות לצרכים חינוכיים, אולם מאפייניה הייחודיים, הכוללים התקבצויות של משתמשים סביב נושאים מסוימים; שיתוף מידע; ודיונים משכו את תשומת הלב של אנשי חינוך, אשר החלו לראות בה סביבה לימודית פוטנציאלית (Allen, 2012).

שלושה שימושים עיקריים לפייסבוק כסביבה לימודית:

1. פייסבוק כפלטפורמה תקשורתית- כלי יעיל ליצירת קשרים בין סטודנטים ואנשי סגל בתוך הקהילה (Mazer, Murphy, & Simonds, 2007). לקשרים המשופרים ישנה השפעה חיובית על מעורבות הסטודנטים בדיונים בכיתה ושיתוף פעולה במטלות (Ross, Sisic, Simmering, & Orr, 2009). כמו כן, סטודנטים יכולים לעקוב בפייסבוק אחרי הודעות חשובות, שינויים בלוחות זמנים בלימודים, עדכונים ושיעורי בית (Mazman & Usluel, 2010).
2. פייסבוק ככלי ללמידה שיתופית- מאחר וניתן להצטרף למבחר של קבוצות וקהילות, נוצרת ההזדמנות ללמידה שיתופית. סטודנטים יכולים להצטרף לקבוצות אקדמיות הקשורות למוסד שלהם, לכיתה או למקצוע ספציפי ולעסוק בפעילויות מסוג שיתוף רעיונות, דיונים, ביצוע עבודה משותפת על פרויקטים וכיו" (Maloney, 2007).
3. שיתוף משאבים – בנוסף להחלפת רעיונות, פייסבוק מאפשרת לחלוק משאבים. סטודנטים יכולים לשתף חומרים כגון תמונות, וידאו קישורים לחומרים חיצוניים וקבצים (Mazman & Usluel, 2010).

שימוש של סטודנטים בקבוצות בפייסבוק ככלי ללמידה שיתופית

קבוצות (Groups), זוהי אחת מהפונקציות הפופולריות ביותר בפייסבוק הן בקרב הקהל הרחב והן בקרב סטודנטים באקדמיה וזאת מאחר והן מאפשרות תקשורת בין סטודנטים, למידה שיתופית ושיתוף משאבים. נמצא שהקבוצה מאפשרת לסטודנטים לחלוק משאבים בהקשרים של הקורס, לדון על נושאים, לחלוק חוות דעת, לבקש הבהרות לנושאים שאינם ברורים (Ooi & Loh, 2010; Wang, Woo, Quek, Yang, & Liu, 2012).

ניתן לחלק את הקבוצות לשני סוגים בהקשרים של פעילות לימודית: 1. קבוצות הפעילות בדומה ל-LMS (Learning Management System) פורמליות – הכוונה לקבוצות שנוצרו על-ידי המרצה או על-ידי מוסד הלימודים למטרות לימודיות ספציפיות; 2. קבוצות המתהוות באופן "בלתי פורמלי" סביב התואר, החוג או מקצוע ספציפי. בקבוצות אלו נדיר למצוא נוכחות אקדמית "רשמית" של מרצה, אלה הן נוצרות ומנוהלות בצורה מלאה על-ידי סטודנטים.

לאחרונה ניכרת עלייה בכמות המחקרים המציגים את פייסבוק ככלי שמעודד בעיקר למידה בלתי פורמלית בקרב הסטודנטים. Selwyn (2009) מצא שהקבוצה הבלתי פורמלית מעודדת תקשורת בין סטודנטים ומחזקת את הופעתן של התנהגויות כגון תמיכה הדדית. כמו כן נמצא שסטודנטים לומדים הרבה מאינטראקציות עם סטודנטים אחרים (Peterson & Smith, 2007). Kabilan, Ahmad & Abidin (2010) ציינו ששימוש בפייסבוק ככלי לימודים פורמלי דורש מבנה ותוצאות לימודיות ברורות. דבר שפוטנציאלית עלול לצמצם את הפן "החברתי" של פייסבוק ובכך ליצור לחץ בקרב הסטודנטים. לעומת זאת, ניתן להניח שבקבוצות המתהוות באופן בלתי פורמלי, עשויים להתפתח דפוסי שימוש ייחודיים, אשר יכולים להשפיע לטובה על הלמידה בכללותה.

מתודולוגיה

רציול ושאלות המחקר

מחקרים מעטים מתייחסים לדפוסי השימוש של סטודנטים בקבוצת הפייסבוק ולמאפייניה הייחודיים. מחקר זה הינו מחקר ראשוני שמטרתו להבין כיצד הסטודנטים משתמשים בקבוצות פייסבוק לא פורמליות ומנצלים אותן לצרכי הפעילות האקדמית שלהם. המחקר מתייחס לשאלות הבאות:

1. מהי אופייה של פעילות הסטודנטים בקבוצת הפייסבוק?
2. מהם דפוסי הפעילות של סטודנטים בקבוצת הפייסבוק?
3. מהי התרומה הייחודית של הקבוצה בפייסבוק לתהליכי הלמידה המסורתיים?

אנלוגיית המחקר ושדה המחקר

לצורך ביצוע המחקר, נבחרה קבוצת פייסבוק בלתי פורמלית וסגורה, המלווה שיעורים פרונטליים, של סטודנטים בתואר ראשון, ממקצועות הרפואה, הלומדים באחת מהאוניברסיטאות בישראל. קבוצת הפייסבוק כללה 93 סטודנטים חברים.

שיטת המחקר

שיטת המחקר שנבחרה לצורך מחקר זה הינה איכותנית. בבסיס השיטה עומדת ההבנה שתפיסות סובייקטיביות של נחקרים חשובות לא פחות מאובייקטיביות. ישנה חשיבות רבה למשמעויות והפרשנויות המוענקות לדברים מסוימים על-ידי הנחקרים. באמצעות ניתוח תפיסות אלו ניתן לזהות תהליכים, אשר לרוב אינם גלויים לצופה ולהגיע להבנה עמוקה של תופעות ובמידת הצורך להסבירן (צבר, 2002). החוקרים לא לקחו חלק בקבוצה אך קיבלו את אישורה לשלוף את הנתונים.

כלי המחקר

איסוף המידע למחקר זה התבצע בעזרת Script שנוצר במיוחד למטרת שליפת ההתכתבויות של הסטודנטים בקבוצה בתקופה של עד חצי שנה (ללא פרטי זיהוי המשתתפים). הפלט של הסקריפט הינו קובץ LOG המורכב מהעמודות הבאות: א. סוג הפעילות- פוסט; ב. ID הכותב; ג. תאריך ושעת פרסום; ד. תוכן ההתכתבות; ה. כמות הצפיות; ו. תוכן התגובות. למטרות המחקר הוחלט לנתח אך ורק את תוכן ההתכתבויות.

ניתוח המידע התבצע בשיטה של ניתוח שיחה (Conversation Analysis), אשר כלל הצבה של תווית או קטגוריה לכל שורת LOG בהתבסס על הרעיון הכללי המוצג בה.

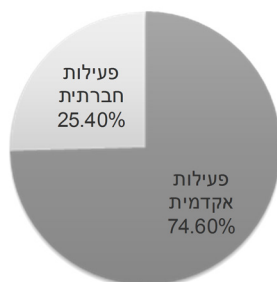
הליך המחקר

הפלט שהתקבל עם הפעלת הסקריפט בקבוצה כלל כ-708 רשומות, המכסות תקופת התכתבות של חצי שנה. בשלב הניתוח הראשון הוגדרה לכל רשומה תווית הכוללת את דפוס הפעולה העיקרי אשר זוהה בה. לאחר ביצוע המעבר הראשוני צומצמו התוויות לרשימה של 16 קטגוריות של דפוסי פעולה: 1. שיתוף של סיכומים להרצאות ומבחנים, 2. שיתוף שאלות וקובצי שחזורים למבחנים, 3. תיאום קבוצות עבודה, 4. עדכון בנושאי שינויים במערכת שעות, 5. פעילות חברתית מחאתית, 6. תיאום אירועים חברתיים קבוצתיים, 7. תיאום פעילות מסוג תרומה לקהילה, 8. ריכוז פניות ושאלות למרצים (דרך סטודנט מתווך), 9. העברת חומרי לימוד מהמרצה לסטודנטים (דרך סטודנט מתווך), 10. פרסום הנחיות ועדכונים ממרצים (דרך סטודנט מתווך), 11. שיחה חברתית (שיחה בעלת אופי חברתי שאיננו קשור בהכרח ללימודים), 12. בקשות ואמירות כלליות, 13. הומור (שיחות או אמירות בעלות אופי הומוריסטי), 14. דיון בנושא מבחנים, 15. דיון בנושא מושגים ושאלות על החומר הנלמד, 16. דיון בנושא מטלות.

בשלב הניתוח השני צומצמו 16 קטגוריות דפוסי הפעולה (הפכו לתת-קטגוריות) ל-6 קטגוריות ראשיות: 1. שיתוף חומרי לימוד (תת-קטגוריות 1 ו-2), 2. ארגון קבוצות עבודה ולוח זמנים אקדמי (תת קטגוריות 3 ו-4), 3. תיאום פעילות קבוצתית חברתית (תת קטגוריות 5,6,7), 4. ריכוז פעילות מול מרצים (תת קטגוריות 8,9,10), 5. אינטראקציה חברתית שלא למטרות לימודים (תת קטגוריות 11,12,13), 6. דיון אקדמי (תת קטגוריות 14,15,16).

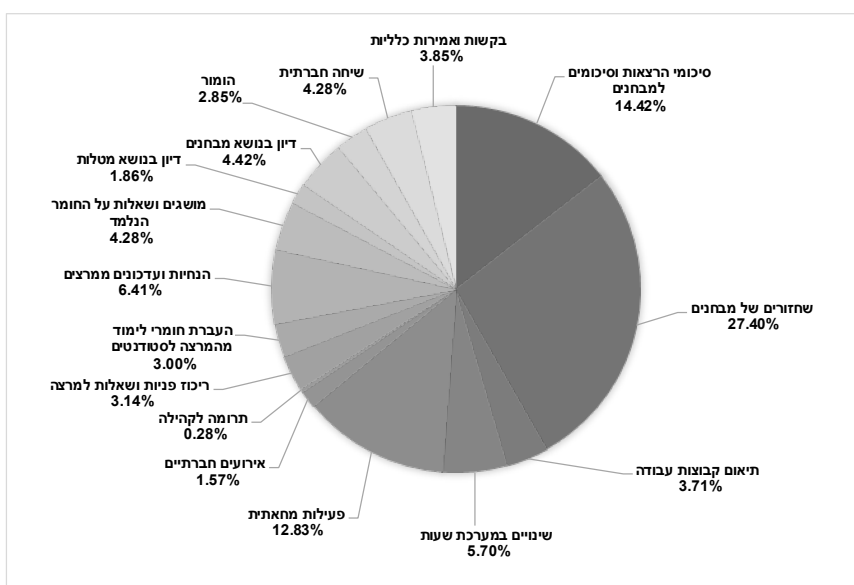
ממצאים

במחקר זה נמצא, כי עיקר השימוש בקבוצת הפייסבוק (74.6%) הינו לצורך פעילות אקדמית (איור 1).

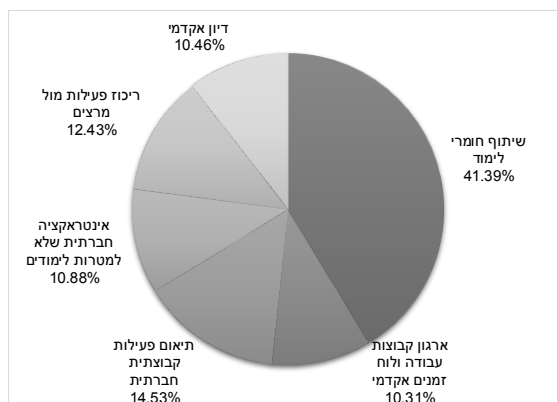
איור 1. דפוסי פעילות בעלי אופי אקדמי אל מול דפוסי פעילות בעלי אופי חברתי

בניתוח ראשוני זוהו כ-16 קטגוריות משניות (איור 2). סוג הפעולה הנפוץ ביותר נמצא שחזורים של מבחנים (27.4%) וסיכומי הרצאות וסיכומים למבחנים (14.42%). מעטה היא הפעילות המזוהה כחברתית (4.28% שיחה חברתית; 1.57% אירועים חברתיים), אולם אין להתעלם מאחוז לא מבוטל של פעילות מחאתית (12.83%).

איור 2. דפוסי פעילות בקבוצה בחלוקה ל-16 קטגוריות משניות

16 הקטגוריות המשניות צומצמו ל-6 קטגוריות ראשיות (איור 3). 41.39% מכלל השימושים בקבוצה, הינם למטרות שיתוף חומרי לימוד (איור 3). זהו דפוס השימוש הבולט ביותר והוא מעיד על כך שסטודנטים משתמשים בקבוצה בפייסבוק בעיקר כפלטפורמה לשיתוף חומרי לימוד.

איור 3. דפוסי פעילות בקבוצה בחלוקה ל-6 דפוסי עיקריים

שימוש בקבוצה לצורכי שיתוף חומרי לימוד

מן הממצאים עולה כי מירב השימוש בקבוצה נעשה לצורכי שיתוף חומרי לימוד (איור 3). על כן, נבחנו סוגי החומרים ששותפו. טבלה 1 מציגה את מיון חומרי הלימוד על-פי קטגוריות משניות.

טבלה 1. שיתוף חומרי לימוד – פילוח לפי סוגי החומרים המשותפים ששותפו

קטגוריה משנית-סוג החומר	מספר רשומות	אחוזים מכלל דפוסי השימוש	ציטוטים
שחזורים של מבחנים	192	27.12%	"היי זה מה שבינתיים כתבנו. זה חצי מהמבחן.. עוד לא הספקנו להעלות למחשב. נעשה את זה בהמשך. נשמח אם תוכלו לעזור לנו להעלות עוד שאלות.." "היי חברים. למרות שאני גם חברה של הצוותים...אני מעלה לכאן את שחזור נשימתית מעשי ועיוני שהיה לערך עם מיכל לפני שבוע קחו בעירבון מוגבל את התשובות אבל יש סיכוי טוב שזה יהיה קרוב למה שיהיה לנו. וקחו בחשבון שיוחאי כוויית מתרגל שם אז אם יש שם כתיבת מטרות או משהו כזה.. זה לא הכיוון של המבחן שיהיה לנו.. בהצלחה"
סיכומי הרצאות וסיכומים למבחנים	101	14.27%	"טוב שומעים! שחזרנו עד כה 38 שאלות מתוך 55 בפנימיות וראומטולוגיה וזה יפה מאוד. אני מפרסם פה בינתיים את השחזור. אתם מוזמנים לעיין בו ולהוסיף שאלות ומסיחים כי עדיין חסרים הרבה. תשלחו לי בבקשה בפרטי אם יש לכם משהו להוסיף. תודה ושבת שלום!" "היי.. אז כשחילקנו בינינו סיכומים אני הייתי אחראית על אורתופדיה של יום שישי, אבל מיכל עשתה סיכומים כ"כ יפים! אז גזית את שלי. מוסיפה פה את הסיכום של השיעור שחסר לעינת. שבת שלום!" "גם אני סיכמתי את פיזיולוגיה של המאמץ, אז אם זה יכול לעזור למישהו- בכיף! בהצלחה" "כל מי שביקש ממני סיכומים, זה מה שיש בינתיים. על חלק מהקורסים עוד אעבוד אולי לקראת המבחן וחלק לקחתי מאנשים טובים אחרים ולכן אני לא יכולה לפרסם מה שלא שלי. מודה, התרשלתי הסמסטר... בהצלחה"

שימוש בקבוצה לצורכי תיאום פעילות קבוצתית חברתית

"תיאום פעילות קבוצתית חברתית" הינו הדפוס השני בגודלו ומהווה כ-14.53% מסך דפוסי השימוש שזוהו (איור 3). סטודנטים משתמשים בקבוצה ככלי שבעזרתו ניתן לתאם ולארגן פעילויות חברתיות הן בהקשר של הלימודים והן פעילות חברתית כללית כדוגמת תרומה לקהילה (טבלה 2).

טבלה 2. תיאום פעילות קבוצתית חברתית – פילוח לפי סוג הפעילות

קטגוריה משנית- סוג הפעילות	מספר רשומות	אחוזים מכלל דפוסי השימוש	ציטוטים
פעילות מחאתית	90	12.70%	"למי שלא ראה- מחר ההסעות יוצאות ב11 וחצי משער 4, זה המקום הרגיל שיוצאים בחנייה ליד אולם רבין. כמו כן, ניסע לכיכר פריז ומשם תתחיל צעדה קצרה <u>לואן ליר</u> . לבוא עם כובעים, מים, חלוקים ורוח קרב."
			"חברים!!! מי שיכול להגיע למאהל באורנית גם אם זה לכמה שעות בודדות בלבד ממש חשוב, <u>פירון</u> מגיע לשם מדי פעם וזו הזדמנות לשמוע מאתנו. יש מצוקת נוכחות שם. המאהל כרגע מתוכנן להימשך עד שני בערב, ויש תחבורה מת"א ישירה לשם! אז בקיצור תבואו!!! אתם יכולים לפנות אליי כדי להירשם"
			"עדכון לגבי המחאה: לא יהיו משמרות לילה, אלא רק בוקר עד הערב בכל יום. שוב כפי שצינתי- אוהל אחד יוקם באורנית מול ביתו של שי <u>פרון</u> והשני בת"א מול משרד החינוך ברחי השלושה. מצרפת שוב את הקישור, להירשם! גם יותר מ5 אנשים בת"א זה מעולה, מה שרשום שם זה רק המינימום אז כמה שיותר יותר טוב..."
אירועים חברתיים	11	1.55%	"שבוע טוב! קצת כיף וכיף אנחנו מארגנים בשיתוף אגודת הסטודנטים אירוע ספורט קטן יום ראשון ה 1/6 מסביבות השעה 14:30-11:45 של החוג שלנו יחד עם ריפוי. בתוכנית ארוחת בוקר בריאות מאוחרת ארטיקים וסוגי ספורט שונים אז מה אנחנו מעדיפים: כדורעף? כדורגל? יוגה, פילאטיס או אפילו סתם פריסבי? האירוע יתקיים במתחם הבניין שלנו (דשא) או במתחם ספורט באוניברסיטה....."
			"בנוסף.... לפני שאנחנו נכנסים לעומס שאנחנו <u>כך</u> אוהבים ומחכים לו יום שלישי מסיבת סוף שנה :((((("
			"אז נפתח <u>האיוונט</u> מי שרוצה להגיע שיירשם ככה נארגן קבוצות, נדע להיערך לאוכל וחולצות!!!שימו לב האירוע לא מבטל לימודים!שיעורים!!! לכן רוב הפעילויות יהיו בהפסקות יום טוב"
תרומה לקהילה	2	0.28%	"חבריה עדיין רלוונטי- עכשיו בנמל תל אביב אריות משלוחים לפסח, מי שיכול להגיע מבורך! זה יימשך עוד שעתיים ככה. אם צריך הכוונה דברו איתי."
			"היי חברים, במסגרת מדור מעורבות חברתית של הפקולטה לרפואה מארגנים איסוף משלוחי מנות וממתקים ומעבירים לעמותת "אכפת" לקידום ילדים ובני נוער במצבי סיכון ונשירה ממערכת החינוך. מי שמעוניין, יכול להביא עד סוף השבוע לי ולליאור.. משלוחים מוכנים רק ממתקים כל מה שאפשרי מבורך. תודה רבה והמשך שבוע טוב."

שימוש בקבוצה לצורכי ריכוז הפעילות מול מרצים

12.43% מכלל השימושים בקבוצה הינם למטרות ריכוז הפעילות מול מרצים (איור 3). סטודנטים משתמשים בקבוצה לריכוז פניות ושאלות למרצים, העברת קבצים מהמרצה לתלמידים ישירות, וקבלת עדכונים והנחיות ממרצים בהקשרים של מטלות והבהרות של החומר הנלמד. התקשורת עם המרצים הינה בעזרת "סטודנט מתוודך" (טבלה 3).

טבלה 3. שימוש בקבוצה לצורכי ריכוז הפעילות מול מרצים – פילוח לפי סוג הפעילות

קטגוריה משנית- סוג הפעילות	מספר רשומות	אחוזים מכלל דפוסי השימוש	ציטוטים
הנחיות ועדכונים ממרצים	45	6.35%	"ועוד משהו חשוב...אריק רצה לבוא לקראתנו במבחן...הוא הוריד את מאמרים מחמישה לשלושה.. הוא אמר שרשם במודל מה הוא השאיר...וואלאק יצא גבגבן!" "היי, חיים המרצה לכוויות ביקש ממני לשאול אם הייתם מעוניינים שהוא יקרין את סרט בנוגע לכוויות (נתן פרימו בשיעור האחרון) ולהביא את אניטה מתיאור המקרה השני כדי לתת הרצאה. זה אמור להיות באזור השעתיים באוניברסיטה, אין תאריך אבל אם כן זה יקרה רק באחד מימי שני. השאלה היא האם יש מתעניינים?"
ריכוז פניות ושאלות למרצים	22	3.11%	"ערב טוב לכולם, מצטערת על האיחור אך היום הגיע אליי ההבהרה מחיים לגבי העבודה, אשמח אם כל מי ששלח אליי את העבודה המוכנה וכל מי שעדיין לא שלח יכתוב את ההודעה בפורמט הבא בכדי שאוכל לערוך זאת בצורה היעילה ביותר: אנה צרפו את שמכם בדף הראשון יחד עם תיאור הפתולוגיה ובסוף את רשימת הביבליוגרפיה שלו ושל התיאור מקרה ואחר כך צרפו את התיאור מקרה. בכדי שיהיה גופר אחיד אנה כתבו בDavid 122.תודה רבה;" "שלחתי לחמה דואל לגבי איזה חומר צריך ללמוד למבחן. אעדכן ברגע שתתקבל תשובה. לילה מגניב לכולם-!"
העברת חומרי לימוד מהמרצה לסטודנטים	21	2.97%	"לכל האבודים בעולם. שלחתי לאורית מייל לוודא את החומר לבוחן. אם זה רק החומר במצגת הראשונה (שיעור אחד ושתיים) ואם זה כולל אי אמ גי.אם יהיה חדש. אעדכן." "נעמה חזרה אליי עם תשובה: הי שירן, לגבי השאלה הראשונה- יש הבדל בין השוואה לסנכרון. כשמשווים 2 שרירים שפועלים בו זמנית ניתן להשתמש בתצוגת בארים. בסנכרון, כאשר חשוב לדעת מתי כל שריר נכנס לפעולה- תצוגה בארית לא תתן תשובה מספיק מדויקת. מעבר לכך- בשיעור ניתנה דוגמה בדיוק של מטופל מהסוג הנ"ל והראנו את תוצאות הטיפול בתצוגה גרפית. ולכן תצוגה גרפית היא התשובה הנכונה...."
			"הייני אני מעלה שתי מצגות שנעמה גריאטריה שלחה לנו...אלו שני השיעורים האחרונים. אמיר בבקשה תעלה לדרופ... והיא ביקשה שאעביר גם את מה שכתבה...סטודנטים יקרים שלום, מצ"ב שתי המצגות של השיעורים האחרונים בגריאטריה וגרונטולוגיה,..." "היי המצגת של מירב.. שיעורים 2 ו-3.. תהנו!; שבוע טוב! אמיר.. תעלה לדרופ בבקשה." "(קבוצת אלקטרו חנה) וכל מי שרוצה- הנה הדפים מהיום"

שימוש בקבוצה לצורכי אינטראקציה חברתית שלא למטרות לימודים

"אינטראקציה חברתית שלא למטרות לימודים" היוותה כ-10.88% מכלל השימושים שזוהו בקבוצה (איור 3). סטודנטים משתמשים בקבוצה לניהול שיחות שאינן בהכרח קשורות לחיים האקדמיים שלהם, אלא שיחות הכוללות הומור, בקשות, הצעות ודיון בנושאים שונים.

טבלה 4. שימוש בקבוצה לצורכי אינטראקציה חברתית שלא למטרות לימודים – פילוח סוג האינטראקציה

קטגוריה משנית- מהות האינטראקציה	מספר רשומות	אחוזים מכלל דפוסי השימוש	ציטוטים
שיחה חברתית	30	4.24%	"חני מלכת הסיכומים בעולם!!!! יום הולדת שמח אושר בריאות הצלחה וכישר!!! ימבה מזל"טים מכולנו!" "למקרה שמישהו צריך קצת מוטיבציה לפני תחילת סמסטר חדש "http://www.youtube.com/watch?v=26qATS28zOI" "יש למישהו המלצות לסרטים טובים?"
בקשות ואמירות כלליות	27	3.81%	"היי קצת לא קשור כרגע אבל אני מחפשת עזרה לידיד שלי שנתקע בעבודה בביזמינה (חלבונים, קטלזטורים, משוואת מיכאליס מנטו)... מחפשת מקום שיעזור לו עם העבודה או אם יש מישהו שאתם מכירים שיכול לעזור בתשלום כמובן.... הגיבו לפה או שלחו בפרטי.. תודה רבה :)" מישהו רוצה מופסת לייזר צבעונית של HP עם טונרים חצי מלאים במתנה? לפני שהיא תימסר לאדם זר ומוזר "אם מישהו שכח השבוע קופסא שחורה לאוזניות זה אצלי כן, לקח לי כמה ימים להיזכר בזה.. שבת שלום."
הומור	20	2.82%	"ממש ממש מבאס! ברוח המונדיאל והמבחן הקרוב, ניימאר שבר אתמול חוליה במהלך המשחק." "אבי מקריא לי סיכום בראומטולוגיה לפני השינה zzzzzzzzzz" "היי חברים אם יש למישהו כינים, אני יכולה לחפור לו עם שמפו ממש טוב שאני מכינה בעצמי בבית מטחינה, טיפקס ואקוטמיקה."

שימוש בקבוצה לצורכי דיון אקדמי

"דיון אקדמי" הווה כ-10.46% מכלל הפעילויות שהתרחשו בקבוצה (איור 3). נמצא שסטודנטים עסוקים בדיונים בנושאים הקשורים למטרות, למבחנים ולמושגים שנלמדו בכיתה (טבלה 5).

טבלה 5. שימוש בקבוצה לצורכי דיון אקדמי – פילוח לפי מהות הדיון

קטגוריה משנית- מהות הדיון	מספר רשומות	אחוזים מכלל דפוסי השימוש	ציטוטים
דיון בנושא מבחנים	31	4.38%	"היי לכולם. מירב לא הוסיפה לנו עוד חומר. החומר של עדנה: קנה, ג. (2014) פסיכולוגיה של הזדקנות וזקנה. האוניברסיטה הפתוחה עמודים: 115-138, 163-165, 179-205..." "אז מה עוד צריך לדעת למבחן בגרונטולוגיה חוץ מהסיכום המדהים של אבי? ומאיפה אני משיגה את זה?" "המבחן הוא על כל המצגות שיש במודל!"
מושגים ושאלות על החומר הנלמד	30	4.24%	למדנו מה זה MOE? "גם בספונדילוליוס וגם בספונדיליסטוזיס יש היפרלורדוזה?" מישהו, ההבדל בין גורמי התקף אסטמה ומאיצי התקף?
דיון בנושא מטלות	13	1.84%	"שבת שלום, מזכירה לשלוח לי למייל את העבודה של מירב... נסו לשלוח לפני התאריך שכתבתי בבקשה.." "בקשר לעבודה של משה על הרביע התחתון, גוף העבודה אמור להיות אותו דבר כמו בסמסטר הקודם?" "את הדו"ח לעינת כל קבוצה מגישה אחד או כל אחד צריך להגיש?"

שימוש בקבוצה לצורכי ארגון קבוצות עבודה ולוח זמנים אקדמי

פעילויות שמטרתן "ארגון קבוצות עבודה ולוח זמנים אקדמי", היווה כ-10.31% מכלל הרשומות שנבדקו (איור 3). נמצא שסטודנטים נוהגים להשתמש בקבוצה כפלטפורמה לארגון קבוצות עבודה ואף "כלוח עדכונים" בנוגע לשינויים במערכת השעות האקדמית (טבלה 6).

טבלה 6. שימוש בקבוצה לארגון קבוצות עבודה ולוח זמנים אקדמי – פילוח לפי סוג הפעילות

קטגוריה משנית-סוג האמירה	מספר רשומות	אחוזים מכלל דפוסי השימוש	ציטוטים
שינויים במערכת השעות	47	5.64%	"כדאי שתשבו, יש לי הודעה מרעשה: בוטל מחר אורתופדיה נב. בקרוב אורית תשלח לנו סקר במייל, איזה ימים ושעות אתם רוצים לעשות את הסמסטר קיץ, אז בבקשה לענות בהקדם, הם לא אוהבים שינויים של הרגע האחרון" "לכל הנבחרים, יש איחור של כחצי שעה אז קחו בחשבון. אלי ביקש להודיע"
תיאום עבודה	26	3.67%	"היי חברים.. למו שהמערכת מבחנים קצת התבלבלה לו לאחרונה.. הלוח מבחנים המעודכן חם חם ממיכל." "ב2 תשלחו לי בבקשה שלשות למבחן היום! הראשון ששולח מקבל את המכשיר הטוב!" "חברי האם יש משהו שאין לו בן זוג בעבודת מיכל של הפתולוגיות!!! וחג שמח לכולם" "היי אני בקבוצה הראשונה בהדרכות אבל אני לא נמצאת ב25/33.. האם יש משהו שיכול להחליף איתו!!!"

דין

ממצא עיקרי של המחקר הוא שחלק ניכר מכלל הפעילויות בקבוצה הינן בעלות אופי אקדמי. זאת, בניגוד לממצאי מחקרים קודמים, אשר העידו על כך שעיקר הפעילויות בפייסבוק הינן בעלות אופי חברתי (Cheung, Chiu, & Lee, 2011; Ellison et al., 2007; Pempek et al., 2009). אחד ההסברים לממצא זה, מתייחס "לממד התפיסתי" של סטודנטים את הקבוצה ככלי הקשור לפעילות האקדמית שלהם. ייתכן שכבר בשלב היווצרות הקבוצה סביב נושא או תחום "אקדמי" במהותו, סטודנטים רבים מגבשים תפיסה, שמדובר בכלי בעל אופי אקדמי ושמטרתו לקדם מטרות לימודיות קונקרטיות. Mazman & Usluel (2010), הציגו טיעון דומה לפיו, אימוץ של טכנולוגיה חדשה וצורת השימוש בה תלויים במטרת השימוש. אם סטודנט תופס שמטרתה של הקבוצה הינה אקדמית הוא יסגל לעצמו סט תפיסות והתנהגויות שתואמות לתפיסה זו.

במחקר זה זוהו 16 דפוסי שימוש שונים של סטודנטים בקבוצת הפייסבוק. אחד מדפוסי השימוש הבולטים שנמצאו כולל שימוש בקבוצה למטרות של "שיתוף חומרי לימוד". ממצא זה עומד בקנה אחד עם מחקרים קודמים שמצאו שסטודנטים משתמשים רבות בפייסבוק כלל ובקבוצה בפרט לשיתוף של חומרים אקדמיים (Pempek et al., 2009; Mazman & Usluel, 2010). היקף התופעה מצביע על כך שסטודנטים מוצאים את "הקבוצה" כפלטפורמה נוחה לצרכים של שיתוף חומרים. במחקר זהו גם דפוסי שימוש ייחודים, המעידים על כך שהקבוצה בפייסבוק משמשת כפלטפורמה תקשורתית עקיפה או מתווכת בין הסטודנטים למרצים. דפוסי הפעילות שנמצאו בהקשר זה כוללים העברת "הנחיות ועדכונים" מהמרצים לשאר הקבוצה, "ריכוז פניות ושאלות למרצים" ו-"העברת חומרי לימוד מהמרצה לסטודנטים". כל דפוסי הפעילות הללו מתווכים על-ידי סטודנטים כשאין התקשורת ישירה למול המרצה. הטענה היא שהקבוצה משמשת ככלי תקשורתי עקיף בין המרצים לסטודנטים בכל הקשור לנושאים הנוגעים לרוב החברים בקבוצה וזאת כנראה מסיבות של מגבלות טכנולוגיות של מערכות LMS רבות. מחקרים שבחנו את מערכות LMS כגון Moodle הנפוצות כיום באקדמיה מצאו, שאחת מהמגבלות הגדולות של המערכות הללו היא בתקשורת של סטודנטים בינם לבין עצמם ובתקשורת בין סטודנטים למרצים (Deng & Tavares, 2013; Meishar-). (Tal, Kurtz, & Pieterse, 2012).

במבט ראשון נראה כי התרומה הייחודית של הקבוצה בפייסבוק הינה בהעצמת תהליכי הלמידה המסורתיים המתקיימים מחוצה לה. במקרה זה ניתן לומר שתורמתה הייחודית של הקבוצה תמונה בכוחה של "הקהילה" שנוצרת בתוכה ובתופעה שנקראת "חוכמת ההמונים". מחקרים קודמים מצאו שקהילת הלמידה מאפשרת לחברים בה לחקור ולבצע רפלקציה על רעיונות בסביבה שיתופית תומכת (Palloff & Pratt, 2007). כמו כן לקהילה יש את הפוטנציאל להוות מקור תמיכה אינסטרומנטלית ורגשית (Bruckman, 2006). במקרה שלנו, נראה שהקבוצה בפייסבוק מאפשרת לסטודנטים להשתמש בכוחה של הקהילה במטרה להעצים את תהליכי הלמידה המסורתיים.

לרוב, בפעילויות לימודיות בעלות אופי מסורתי, הסטודנטים זקוקים להכרות אישית ברמות שונות עם סטודנטים אחרים בכדי לקבל מהם עזרה. הקבוצה בפייסבוק לעומת זאת היא מנגנון המבוסס על הידע של הקהילה, אשר בה אין צורך ביחסים בינאישיים קרובים בכדי לקבל עזרה. כל סטודנט

יכול לפרסם שאלה והקהילה מספקת תשובות מרובות. ניקח כדוגמה את דפוס הפעילות "שחזורים של מבחנים" שהוא הגדול ביותר מבין הדפוסים שנמצאו במחקר, זהו דפוס המבוסס כולו על היכולת לאסוף ולזכור כמה שיותר שאלות שסטודנטים נתקלו בהם במסגרת מבחן כלשהו. באופן המסורתי הדבר דורש תיאום קפדני בין מספר אנשים מצומצם, ומושפע רבות מיכולות הזיכרון האינדיבידואליות של כל אחד. לעומת זאת במצב של קהילה ניתן לפזר את האחריות בין אנשים רבים ושכל אחד יהיה אחראי על מספר מצומצם של שאלות שאותם הוא יעלה במידית לקבוצה, מה שבסופו של דבר יעלה את הסיכויים לשחזור מדויק יותר. ממצא נוסף שמחזק את הטענה כולל פעילויות מסוג "דיון אקדמי". ממנו ניתן ללמוד שסטודנטים נעזרים בידע הקולקטיבי (חוכמת ההמון) של הקבוצה במטרה לענות על שאלות הקשורות למבחנים, למטלות ולמושגים שנלמדו במסגרת הכיתתית. ממצא דומה הוצג במחקרם של Deng & Tavares (2013).

מחקר זה מציג תמונה ייחודית על מקומה של קבוצת הפייסבוק במסגרת הפעילות האקדמית של סטודנטים. כאשר ההפתעה הגדולה ביותר היא האופי האקדמי של הקבוצה שהתגלה במחקר, לעומת ספרות מקצועית ענפה שהציגה את הפייסבוק ככלי בעל אופי חברתי. ניתן לומר שלקבוצה בפייסבוק פוטנציאל אדיר בלהעצים את דפוסי ותהליכי העבודה המסורתיים הנפוצים בקרב סטודנטים וזאת תוך התבססות על כוחה של הקהילה שנוצרת בתוך קבוצות אלו. מאחר ומחקר זה היה מוגבל לקבוצת פייסבוק אחת ממקצוע רפואי, ייתכן ואופי הקבוצה הושפע מאוד מאופי המקצוע והאנשים. על כן מומלץ להמשיך ולבחון קבוצות פייסבוק נוספות מתחומים אקדמיים שונים במטרה לקבל תמונה מלאה יותר.

מקורות

צבר, נ' (2002). **מסורות וזרמים במחקר איכותני**. אור יהודה: דביר.

- Allen, M. (2012). An education in Facebook. *Digital culture and education*, 4(3), 213-225.
- Bruckman, A. (2006). Learning in online communities. In K. R. Sawyer (Ed.), *The Cambridge handbook of the learning sciences* (pp. 461-472). New York: Cambridge University Press.
- Cheung, C. M., Chiu, P. Y., & Lee, M. K. (2011). Online social networks: Why do students use Facebook?. *Computers in Human Behavior*, 27(4), 1337-1343.
- Deng, L., & Tavares, N. J. (2013). From Moodle to Facebook: Exploring students' motivation and experiences in online communities. *Computers & Education*, 68, 167-176.
- Ellison, N. B., Steinfield, C., & Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook "friends" Social capital and college students use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.
- Kabilan, M. K., N. Ahmad, and M. J. Z. Abidin. 2010. "Facebook: An Online Environment for Learning of English in Institutions of Higher Education?" *The Internet and Higher Education* 13 (4), 179-187.
- Maloney, E. (2007). What Web 2.0 can teach us about learning. *Chronicle of Higher Education*, 53(18), B26.
- Mazer, J. P., Murphy, R. E., & Simonds, C. J. (2007). I'll see you on Facebook: the effects of computer-mediated teacher self-disclosure on student motivation, affective learning and classroom climate. *Communication Education*, 56(1), 1-17.
- Mazman, S. G., & Usluel, Y. K. (2010). Modeling educational usage of Facebook. *Computers & Education*, 55(2), 444-453.
- Meishar-Tal, H., Kurtz, G., & Pieterse, E. (2012). Facebook groups as LMS: A case study. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 13(4), 33-48.
- Ooi, C.Y. & Loh, K.Y. (2010). *Using online web 2.0 tools to promote innovative learning*. In Q.Y.Wang & S.C. Kong (Eds), *Workshop Proceedings of the 14th Global Conference on Computers in Education* (pp. 72-76). Singapore: National Institute of Education
- Palloff, R. M., & Pratt, K. (2007). Online learning communities in perspective. In R. Luppigini (Ed.), *Online learning communities* (pp. 3-15). Charlotte, N.C: IAP.

- Ross, C., Orr, E. S., Sisc, M., Arseneault, J. M., Simmering, M. G., & Orr, R. R. (2009). Personality and motivations associated with Facebook use. *Computers in Human Behavior, 25*(2), 578-586.
- Selwyn, N. 2009. "Faceworking: Exploring Students' Education-Related Use of Facebook." *Learning, Media and Technology 34*(2): 157-174.
- Smith, R., and B. Peterson. 2007. "Psst . . . What Do You Think? The Relationship Between Advice Prestige Type of Advice, and Academic Performance." *Communication Education 56*(3): 278-291.
- Wang, Q. Y., Woo, H. L., Quek, C. L., Yang, Y. Q., & Liu, M. (2012). Using the Facebook group as a learning management system: An exploratory study. *British Journal of Educational Technology, 43*(3), 428-438.